

УДК 726.54(292.451/.454)

Я. М.Тарас,

*завідувач відділу етнології сучасності Інституту народознавства
Національної академії наук України, кандидат архітектури, м.Львів*

ВИБІР ДЕРЕВА ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ЦЕРКОВ (НА ПРИКЛАДІ ЦЕРКОВ УКРАЇНЦІВ КАРПАТ)

Анотація: встановлено принципи відбору порід дерева для сакрального дерев'яного будівництва, сакралізоване ставлення до певних порід, розкриваються зміни вимог до будівельного дерева.

Ключові слова: порода дерева, сакральне будівництво.

Постановка проблеми. Проблема, порушена в даній статті, підсумовує багатовіковий досвід вибору деревини для будівництва церков.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Проведене дослідження збігається з науковою тематикою Інституту народознавства НАН України “Традиційна культура українців в умовах новочасних соціокультурних трансформацій” (шифр 3.3.4.14; 3.3.4.22).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існуючі публікації з цієї теми присвячені вибору дерева для будівництва хат та господарських споруд. Аналіз цих публікацій зроблено автором в статті “Вибір місця та дерева для будівництва хати на Поліссі” (На основі матеріалів поліських експедицій 1994–1995 рр. в Київській та Житомирській обл.) // Народознавчі зошити.— 1996.— Зош. 2.— С. 94–100. Досліджень, які присвячені вибору дерева для сакральної споруди, фактично немає.

Мета дослідження. Проаналізувати відомі джерела на предмет вибору дерева для будівництва церков у різний час, впливу вибору на збереження традицій у сакральній архітектурі та урізноманітнення архітектурних вирішень.

Результати досліджень.

Ще в ХІХ ст. Яків Головацький, досліджуючи пам'ятки, що збереглися в Галичині та Буковині, вказав, що “в країнах на Карпатському погір'ї, де зручно одержати добрий матеріал, будують церкви з ялинових колод, в лісистих областях північної Галичини — з соснових, місцями з дубових брусів” [1].

Вибір породи дерева для спорудження церков упродовж століть ґрунтувався на основі лісоутворюючих порід у Карпатах. “Основними лісоутворюючими породами в Карпатах є бук лісовий (*Fagus sylvatica*), смерека (ялина) європейська (*Picea abies*), ялиця біла (*Abies alba*), дуб звичайний та дуб скельний (*Quercus robur* та *Q. petraea*), граб (*Carpinus betulus*), явір (*Acer pseudoplatanus*), вільха сіра (*Alnus incana*), кедрова сосна (*Pinus cembra*), сосна

звичайна (*Pinus silvertis*), тополя та осика (*Populus alba*, *P. tremula*), береза (*Betula verrucosa*)” [2]. Вибір породи залежав від наявності в певній місцевості неподалік від церкви громадського лісу, пізніше — від місцевості, де громада купувала ліс на церкву.

Упродовж століть вимоги до будівельного дерева змінювалися, що було зумовлено певними чинниками. Сакральне будівництво від часу його зародження до XVIII ст. характеризується спорудженням церков із “найсильніших і найгрубших брусів”, “міцних брусів”, “сильних брусів”, “найсильніших тесаних колод”. Перша християнська святиня, збудована 989 р., була з дуба. “Постави владыка первую церковь деревяную дубовую святыя Софии, имущую верх 13 и стояла 60 лет, и подняся от огня” [3]. З дуба будували єпископські святині. “Погоре град Ростов мало не весь, и святая церкви соборная причистыя Богородици Успение, юже бе создал Иларион епископ; создана же бе от древ дубовых, и бе чюдна и зело преудивлена...” (1162 р.) [4].

На те, що церкви у XVI ст. і раніше в Україні будували з добротного матеріалу, вказують також архівні матеріали з інших регіонів. Так, 1598 р. у Луцькому деканаті було “зготованого, выправленого дубового на три церкви семьсот...— каждое дерево по двадцати грошей литовських” (1598 р.) [5].

Дослідники, консерватори сакрального дерев’яного будівництва фіксують при обстеженні святинь, що найдавніші церкви збудовані з міцного дерева — тису, кедра, модрина, дуба. Так, очевидно маловідомий дослідник В.К. [6], вивчаючи розібрану церкву Перенесення Мощів св. Миколая в Старому Самборі (1303 р., 1583 р.) за її залишками, що збереглися до початку XX ст., встановив, що “церква була збудована з кедрового дерева, а не з ялового...” [7].

Найдавніші збережені церкви були збудовані: у с. Гервартів, 1480 р., 1512 р.— з тису [8]; с. Воля Висоцька, 1598 р., 1698 р. — з модрина [9]. У церквах XVIII ст. тис фіксується лише в деталях: церква св. Луки в с. Трочани, 1739 р.; церква в с. Кежмарки, 1717 р. [10]

Консерватори на початку XIX ст., обслідуючи Краснопущинську монастирську церкву XVII ст., зафіксували, що вона збудована з модринового дерева [11]. Модрина є найстарішою деревиною стін бабинця, нави у церкві св. Юра в Дрогобичі (XVI – XVIII ст.) [12].

Необхідно відзначити, що модрина широко вживалася в сакральному будівництві в княжі часи; про це свідчать багато літописів. “А у святеи Софии маковица погоре палатная, что в которой лествица в Софии на полати” (1403 р.) [13].

Про те, що давні церкви будували з дуба, свідчать візитації XVIII ст. Візитація 1760 р. вказує, що церква Зіслання Св. Духа в м. Рогатині (перша

половина XVII ст.) “cała z drzewa dębowego pod topór oprawnego...” збудована [14]; у с. Вербіж (1577 р.) “... cerkiew na podwalinach i dalej w ścianach cała z dębowego pod topór oprawnego drzewa...” [15].

Казимир Рехович, досліджуючи церкви в околицях Сколе, зауважив, що церква в Головецьку ціла дубова [16]. Найдавніші відомі нам церкви, що збереглися в українських Карпатах, збудовані з дуба: сс. Середнє Водяне, верхня церква, 1428 р., XVIII ст.; Руська Долина, XV ст., 1750 р.; Колодне, 1470 р., XVIII ст.; Олександрівка, XV ст., 1753 р.; Стеблівка, XVI ст., 1794 р.; Нове Давидково, друга половина XVI ст.; Буштино, 1663 р., не існує; Крайникове, 1668 р.; Середнє Водяне, нижня церква, середина XVII ст.; Сокирниця, початок XVII ст., 1704 р.; Стеблівка, XVI ст., 1794 р.; Тернове, 1731 р.; Березове, згадується в 1751 р., не існує; Горінчеве, згадується 1801 р., не існує; Липча, XVIII ст.; Подобовець, XVII ст., 1785; Медведівці, 1625?; Обава, початок XVIII ст. Є всі підстави вважати, що на Бойківщині й на Лемківщині в XV – XVII ст. церкви будували переважно з дуба, оскільки ці райони в минулому були багаті на ліси дібровного типу, які були знищені під час заселення та сільськогосподарського засвоєння гір [17].

Поза межами Карпат найстаріші церкви також збудовані з дуба: церква Успення Пр. Богородиці, м. Яворів, 1670 р. [18]; церкви в селах Вишня Рівна, XIV ст.; Кричуново, 1736 р.; Миково, XVIII ст. [19].

У гірських районах давні церкви ставили з ялиці: в селах Гукливий, початок XVIII ст.; Тишів, XVIII ст.; Черногорова, 1794 р.; Вишка, 1700 р.; Гусний, 1655 р.; м. Долина, церква св. Миколая, 1761 р. та церква Різдва Пр. Богородиці, 1648 р.

Церкви також будували із смереки, яка у XIX ст. почала домінувати в будівництві, що було пов'язано зі знищенням наприкінці XIX ст. ялицевих лісостанів та штучним закультивуванням смереки [20]. Зі смереки збудовані церкви в селах Лезещина-Плитоватий, 1780 р.; Прислоп, 1797 р.; Репинне, 1780 р.; Торунь, 1809 р.; Яловий, 1803 р.; Буковець, 1808 р.; Ізки, 1798 р.; Пилипець, 1759–1762 р.; Кострина, кінець XVIII ст.; Негровець, XVIII, 1818 р.; Верхній Студений, 1804 р. За дослідженнями В.Січинського, “переважно всі церкви (Старосамбірського і Турчанського повітах Галичини) будувалися зрубними зі смерекових брусів” [21].

Лише в поодиноких випадках ми маємо церкви, збудовані з ясеня. Так, матеріалом для церкви св. Юрія в с. Ганьковиця XVIII ст. (не існує) стали ясені з навколишніх лісів [22]. На використання ясеня в давньому будівництві вказує назва села Ясіня та легенда про церкву Вознесіння Господнього (1824 р.), що була поставлена на місці каплиці, збудованої з найбільшого ясеня, пень якого був таким широким, що довкола нього могли сісти 12 людей.

Українці Карпат рідко будували церкви з бука. Букові церкви будувались лише на Прикарпатті. “Князь Левъ збудовавъ для монахѡвъ церковь св. Юра [у Львові.— *Я.Т.*] зъ буковыхъ кльцоѡвъ, а при нѣй деревяный монастыр св.-Юрскій” [23].

Вибір породи дерева для будівництва церков на Прикарпатті також залежав від рослинного покриву цієї території. Так, згідно з візитаціями 1726–1784 рр., що опрацював М. Драган і які зберігаються в Національному музеї у Львові, станом на XVIII ст. церкви в Галичині будували в XVII – XVIII ст. з ялиці (м. Болехів, сс. Бабулинці, Браза, Володимирівці, Голешів, Довжки, Грушатичі, Лисовичі, Любша, Максимівка, Мізунь, Молотів, Спас, Тисів, Тростянець); дуба (мм. Бучач, Підгайці (4 церкви), Тереховля сс. Вербятин, Лівчиці, Настасів, Осовці, Петриківці, Слобода, Товщів, Униже); сосни (м. Винники, сс. Гаї, Глиняни, Желдець, Журів, Криниця, Підліски Малі); липи (с. Монастириська); або з дуба та липи (сmt. Брюховичі, сс. Кровинка, Настасів); дуба та ялини (сс. Соколівка, Черепин); дуба та бука (с. Теляче); з дуба та сосни (с. Явче); дуба та смереки (с. Розтока Плаванська) [24].

Рослинний покрив, у всі періоди будівництва церков в українців Карпат, посідав важливу роль у виборі дерева для спорудження сакральних об'єктів. Зрозуміло, що на Закарпатті церкви будували з дуба, ялиці, смереки; на Лемківщині — з “червоної смереки” (модрини), ялини, смереки (ялини європейської); на Бойківщині, Гуцульщині — з ялини, смереки, зрідка використовували дуб.

На Жовківщині церкви в XVIII ст. будували з соснового дерева (сс. Великі Грибовичі, 1766 р.; Великі Передримихи, 1690 р.; Віднів, 1738 р.; Волиця, XVIII ст.; Вязова, 1740 р.; Гамулець, 1764 р.; Гребенці, 1734 р.; Замочок, 1790 р.; Кошелів, 1708, 1750 рр.; Кунин, 1764 р.; Малий Дорошів; Мацошин, XVII ст.; Нагірці, 1757 р.; Нова Скварява, 1767 р., Смереків, 1716 р.) [25].

На вибір матеріалу для будівництва також впливало місце майбутньої святині в церковній ієрархії. Матеріали дають право стверджувати, що в добу Середньовіччя з твердих і цінних порід будували монастирські та єпископські церкви. Так, церква св. Миколая в Старому Самборі (1303 р., 1583 р.) була збудована з “кидрового дерева” і, за дослідженнями В.К., “Древними времени здѣ бысть Єпископові. Катдр. градъ” [26].

Про те, що єпископські церкви будували з твердих матеріалів, вказує новгородський літописець: “Постави владыко епископъ Іоаким первую церковь деревяную дубовую святыхъ Софіи, имущую верхъ 13...” [27].

З модрини була збудована 1601 р. церква Пресвятої Трійці в колишньому Львівському передмісті м. Жовква, вона згоріла в 1718 р. [28].

Монастирські церкви переважно були збудовані з дуба. Так, монастир Івана Предтечі в Краснопуці “положенъ его межи лѣсами [дубовими — *Я.Т.*] надало съ часомъ назву “Краснопуца” мав церкву “изъ дубовыхъ брусѡвъ” [29].

Давні монастирські церкви також будували з липи (с. Монастирська). Походження багатьох слів від липи (лутка — бокова частина дверей, вікон; латка — горизонтальна балка в будівлі; стовп у стіні) вказує на широке використання в Середньовіччі липи в будівництві та побуті (лико) через те, що вона легше піддавалася обробці (тесанню, розколюванню, дертю, різьбі), мала добрі теплоізоляційні якості. Зрубні стіни з липи були доброю основою для розпису.

Стіни церков також могли бути поставлені в комбінації дуб + липа вгорі, ялина + липа вгорі (с. Соколів). Замість дуба могли покласти знизу кілька дилів букових (сс. Городиславичі, Загір'я). Часто клали церкву з дуба та смереки (с. Курники, 1616 р.)

На вибір породи дерева майже до XVIII ст. також впливало сакралізоване ставлення людей до певних порід, будівництво з яких мало наголосити на монументальному призначенні споруди. Сакралізованими деревами у слов'ян були дуб, тис, модрина, ставлення до яких автор розкрив у численних статтях [30]. Це ставлення також ґрунтувалося на тому, що в Галичині парафії впродовж віків відсилали на святу землю до Риму людей, аби взяти часточку святого дерева, на якому було розп'ято Ісуса Христа. Одна з найдавніших дерев'яних церков — св. Михайла в с. Воля Висоцька 1598 р.— збудована з модринового дерева [31].

На давність сакрального будівництва вказує не тільки порода деревини, а й її розміри. Установлено, що чим старіші церкви, тим добірніше дерево, тобто плениці, бруси вінців у них великої ширини. Так, за дослідженням М. Драгана, бруси церкви “в Малнові (пол. XVII ст.) — 63 см; в Дмитрові (1655 р.) — 55 см; в Тучапах (1680 р.) — 55 см, в Мужилевичах (1600 р.) — 47 см, в Судовій Вишні (1637 р.) — 50 см, в Черчику (1728 р.) — 49 см. В новіших церквах, від XVIII в. починаючи, вже не має на загал такого матеріалу. Ширина рідко переходить вже 30 см., пересічна близько 25 см.” [32]. Велика ширина плениць дозволяла збудувати міцну, жорстку і витривалу при статичному навантаженні монументальну споруду.

Висока якість дерева старих церков давала можливість використовувати його при перебудовах і в будівництві нових церков. Для Галичини було типовим використовувати старе дерево при будівництві нової церкви (церква св. Миколая, м. Долина, 1761 р.) [33]. Згідно з описом 1866 року, церква в с. Лінина Велика була “із добротного дуба, вживаного в будові” [34].

Цілковито об'єктивно, що “з XVII ст. збереглися тільки ті церкви, які споруджені з більш витривалого дубового дерева, як у селі Середнє Водяне Рахівського району чи в Хустському районі в селах: Стеблівка, Крайникове, Новоселиця тощо” [35].

Стіни робили з дерева “неоправленого” (кругляків); “оправленого”, “виправленого топором” (протеси, балки, бруси); “тертого”, “різаного пилою”; “тесаного в кістки” (балки, бруси); “під гибель”, “гибльованого дерева”. Для запобігання швидкого гниття важливих конструктивних елементів для них використовували дерево міцних порід. Переважно підвалини, а також 2–3 вінці над ними робили з дубового дерева, вище стіни клали з ялини та смереки. Дуб могли класти по вікна. У старих церквах двері робили з липи (с. Підвисоке, 1604 р., 1742 р.); явора (церква св. Михайла у м. Долина, 1746 р.) [36]; дуба (м. Ходорів) [37] з однієї суцільної дошки, ширина якої досягала 80 см (сс. Радруж XVI ст., Дусівці 1641 р.). Підлогу робили з “дубових тертиць”.

Будівництво церков з твердих порід дерева і широких плениць, брусів свідчить, що святині також виконували оборонні функції. Церкви з дуба, модрина були надійнішими в обороні та стійкішими до вогню.

Усе це вказує на те, що для церков вибирали особливий матеріал, який мав бути цінної, шанованої, здорової породи й відповідних розмірів.

Існували народні знання щодо вибору доцільного дерева для будівництва та його заготівлі [38]. На будівництво брали “дерево вжитне”, “дерево здорове”, “дерево мудре”.

Висновки

1. У добу Середньовіччя вибір матеріалу для будівництва святині визначався ступенем, який вона буде займати в церковній ієрархії. Церкви, у яких будуть здійснювати Богослужіння єпископ, декан, та монастирські переважно будувалися з міцних та цінних порід: тису, модрина, дуба та липи.

2. Відпрацьовані віками способи вибору добірного дерева надавали сакральній споруді монументальності, дозволяли з меншої кількості плениць, балок вивести стіни, верхи, забезпечували кращу статичність споруди, її довголіття. Будівництво церков у Середньовіччі з твердих і стійких до загнивання порід сприяло тому, що ці церкви довгий час були взірцями для нового будівництва. Цілковито об'єктивно, що поодинокі церкви, що збереглися до XVII ст., є дубовими, мають у планувальному вирішенні сліди готики.

3. Спорудження церков із твердих і цінних порід вказує на те, що їхнє будівництво могли здійснювати лише високопрофесійні майстри, які в Середньовіччі були зв'язані з певними будівельними цехами.

Є всі підстави стверджувати, що при спорудженні церков строго дотримувалися взірців і вимог до якості дерева.

4. Будівництво церков у XVIII – XIX ст. ґрунтується на основних лісоутворюючих породах певної місцевості шляхом відбору кращих порід, розміри і якість яких відповідали би вимогам монументального сакрального будівництва. Масове будівництво церков, зміна лісоутворюючих порід у Карпатах не тільки корегує вимоги до якості дерева, а й дає можливість залучити до роботи широке коло народних майстрів. Усе це призвело до послаблення канонічних вимог щодо спорудження храмів, до відпрацювання власних взірців святині в дереві та до врізноманітнення архітектурних вирішень, пов'язаних з умінням майстрів “вирізати” основні архітектурно-конструктивні вузли та деталі церкви.

Література

1. Головацкий Я. Объ изслѣдованіи памятниковъ русской старины сохранившихся въ Галичинѣ и на Буковинѣ // Труды I археол. съѣзда въ Москвѣ, 1869.— М., 1871.— Т. 1.— С. 234.
2. Природа українських Карпат / За ред. К.І.Геренчука.— Львів: Вид-во Львівського університету, 1968.— С. 126–127.
3. Новгородские летописи.— СПб.: Изд-во Археологической комиссии, 1879.— С. 4.
4. Полное собрание русских летописей.— СПб., 1862.— Т. 9: Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью.— С. 218.
5. Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Временной Коммиссией для разбора древнихъ актовъ, высочайше учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе: В 35 т.— К., 1883.— Т. VI.— Ч. 1.— С. 226–227.
6. Докладніших відомостей про автора, на жаль, відшукати не вдалось.
7. В.К. До історії Старосамбірської церкви // Літопис Бойківщини.— Самбір, 1935.— Ч. 5.— С. 30.
8. Ковачовичова-Пушкарьова Б., Пушкар І. Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині.— Пряшів, 1971.— С. 15.
9. Слободян В. Жовківщина.— Львів: Ін-т українознавства НАНУ, 1998.— Т. 5: Історико-архітектурні нариси церков.— С. 27.
10. Ковачова-Пушкарьова Б., Пушкар І. Дерев'яні церкви...— С. 15.
11. Finkel L. Sprawozdanie z wycieczki konserwatorskiej // Teka konserwatorska.— Lwów, 1900.— Rocznik II.— S. 87.
12. Могитич І. Датування та реконструкція будівельних періодів пам'ятки архітектури XVI – XVIII ст.— церкви св. Юра у Дрогобичі // Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація.— 1996.— № 5.— С. 48–49.

13. Новгородские летописи (так Названные Новгородская вторая и Новгородская третья летописи).— СПб.: Изд. Археографической комиссии, 1879.— С. 249.
14. *Visitatio Generalis Diaecesis Leopoliensis et guidem primo Zarvanicensis, Zawaloviensis, Trembovliensis, Brzeżanensis, Rohatynensis...*— Львів, 1759–1760.— НМЛ.— Ркл. 20.— Арк. 521-527; Драган М. Подрібні таблиці опису хоч чим будь замітніших церковних будов Львівсько–Кам'янець-Подольського Владицтва // Січинський В. Дзвіниці і церкви Галицької України XVI–XIX ст.— Львів: НМЛ, 1925.— С. 24. [В доповненні книжки].
15. *Visitatio Generalis Diaecesis Leopoliensis...*— Львів, 1763, 1764.— НМЛ.— Ркл. 24.— С. 841–848.
16. *Rechowicz K. Sztuka budowania z drzewa w okolicu Skolego.*— Lud, 1911.— S. 14.
17. *Природа українських Карпат / За ред. К.І.Геренчука.*— Львів: Вид-во Львівського університету, 1968.— С. 234.
18. ЦДІА України у Львові.— Ф. 146.— Оп. 20.— Спр. 1319.
19. Бевка О. Літопис сіл Мараморощини // *Історія Гуцульщини.*— Львів: Логос, 2000.— Т. 5.— С. 197, 235, 271.
20. *Природа українських Карпат...*— С. 128, 144.
21. Січинський В. Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах // *Записки НТШ. Праці історико-філософської секції.*— Львів, 1926.— Т. CXLIV – CXLV.— С. 160.
22. Сирохман М. Українські церкви. Закарпаття.— Львів: Мс, 2000.— С. 276.
23. Шараневичь И. Стародавний Львовъ.— Львов: Типомъ Института Ставропигійского, 1861; Шематизмъ всего клира греко-католицкої митрополичої архієпархії Львівської на рѣкъ 1910.— Львовъ: Накладомъ архієпархіального клира, 1910.— Львов: Накладомъ архієпархіального клира, 1910.— С. 46.
24. Драган М. Подрібні таблиці опису...— С. 9–29.
25. Слободян В. Жовківщина...— С. 18, 21, 23, 30, 32, 41, 67, 80, 95, 111, 117, 129, 155, 165.
26. В.К. До історії Старосамбірської церкви...— Ч. 5.— С. 30-31. Цей напис був перенесений в церкву св. Миколая збудовану 1830 р. і знаходиться над царськими вратами.
27. Уваров А.С. *Объ архитектуръ первыхъ деревянныхъ церквей на Руси // Труды II Археологического съезда в Петербурге.*— СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1876.— С. 23.
28. ЦДІА України у Львові.— Ф. 146.— Оп. 20.— Спр. 408.

29. Коссак Е. Шематизмъ провинці Св. Спасителя Чина Св. Василя Великого въ Галиціи, уложеный по капитулѣ, ѳтбувшѳйся въ монастырѣ св. Онуфрейскѳм во Львовѣ дня 24 и 25 липця, и короткий поглядъ на монастыри и монашество руске, ѳтъ заведенія на Руси Вѣры Христовой ажъ по нынѣшное время.— Львовъ, 1867.— С. 11.
30. Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник.— Львів, 2006.— С. 134–135, 152, 458–460, 462.
31. ЦДІА України у Львові.— Ф. 146.— Оп. 20.— Спр. 408.
32. Драган М. Українські деревляні церкви: В 2 ч.— Львів: НМЛ, 1937.— Ч. 1.— С. 22.
33. Visitatio Generalis Diaecesis Leopoliensis videlicet Strzeliscensis, Dolinensis, Bolechoviensis, Żórawensis et Żydaczowien Decanatum. Per Nic. Szadurski.— Львів, 1761–1762.— НМЛ.— Ркл. 22.— Арк. 210.
34. Площанский В.А. Лавровѣ село и монастырь в Самборском округѣ // Науковий зборникъ, издаваемый литературным обществом Галицко-Русской Матицы.— Львов, 1866.— Вып. I–IV.— С. 324.
35. Пекар А.В. Нариси історії церкви Закарпаття // Записки ЧСВВ.— Рим–Львів: Місіонер.— 1977.— Т. 2.— С. 413.
36. Арк. 207.
37. Там само.— Т. XV.— Арк. 148.
38. Тарас Я. Вибір місця та дерева для будівництва хати на Поліссі (На основі матеріалів поліських експедицій 1994–1995 рр. в Київській та Житомирській обл.) // Народознавчі зошити.— Львів, 1996.— Зош. 2.— С. 97–100; Його ж: Технологія спорудження та будівельні традиції у будівництві поліської хати від “закладчини” до “входчини” // Народознавчі зошити.— 2001.— Зош. 2.— С. 272–281; Його ж. Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник.— Львів, 2006.— С. 134–135, 152, 458–460.

Аннотация

Раскрыты принципы подбора пород для сакрального деревянного строительства, сакрализованное отношение к определенным породам для строительства церквей.

Ключевые слова: порода дерева, сакральное строительство.

Annotation

In the article are discovered some principles set in choice of wood species for sacral wooden construction as well as sacramental attitude to certain sorts of trees used in raise of churches.

Key words: species of wood, sacral construction.